

Dae. 3

G M.E.A. VAN GOOR

Militaire memorie betreffende
de onderafdeling MAMOEDJOE

AFD. CULT. EN PHYS. ANTHROPOLOGIE
VAN HET
KON. INSTITUUT VOOR DE TROPEN

Dae. 3

G

MILITAIRE MEMORIE
VAN DE ONDERAFDEELING MAMOEDJOE.

*****

1. AARDRIJKSKUNDIGE BESCHRYVING.

a. Ligging, grootte en grenzen.

De onderafdeeling Mamoe-djoe is gele^gden tusschen 1 en 3° Z.B. en op onge-
veer 119° Oosterlengte.

De grootte kan by benadering worden geschat op 10.000 K.M.², terwyl de onderafdeeling van het Noorden naar het Zuiden wordt begrensd door de onderafdeelingen Donggala, Masamba, Palopo, RantePao, Boven-Binoeang, Pitoe Oeloe na Salo en Madjene en de Straat Makasser haar in het Westen bespoelt.

Zie overigens de Overzichtskaart van het eiland Celebes, schaal 1:1.250.000 (Topogr. Inr. Batavia 1918) en de Schetskaart van een deel van Noord- en Midden-Celebes, schaal 1:500.000 (Topog. Inr. Batavia 1919).

b. Algemeene gesteldheid van den bodem.

Zie "Nota bevattende eenige gegevens betreffende het Landschap Mamoe-djoe" en "Mededeelingen betreffende eenige Mandharsche Landschappen" (Tydschr. v. Ind. T. L. en Vk., deel LIII, afl. 1 en 2 en Bydragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 7e Volgr. VIII) van den kapitein der Infanterie Hoorweg onder het hoofdstuk "Gesteldheid des lands".

Ter aanvulling diene nog dat ook in het district Karossa petroleum is aangetroffen en aldaar thans mynbouwkundige opsporingen plaats hebben.

c. Kusten.

Zie de onder b. genoemde boeken, hoofdstuk "Baaien".

Over het algemeen leent zich de kust over haar geheele lengte uitstekend tot landingen, al moet er soms tot boven het middel door het water worden gewaad. Alleen in den Westmoesson by stormachtig weer staat er een zeer zware branding en is landen moeilyk en laden en lossen dikwyls onmogelyk.

In het Jaar 1921 zyn ook de reeden van Lariang en Belang-Belang opgenomen en in kaart gebracht.

d. Rivieren.

*****

d. Rivieren.

Zie de onder b. genoemde boeken.

Hieraan wordt het ondervolgende toegevoegd:

De Salo Kaloekoe is met lopi bevaarbaar tot Kean.

"	"	Karana	"	"	"	"	"	Galoempang.
"	"	Hau	"	"	"	"	"	Koeala sisi.
"	"	Loemoe	"	"	"	"	"	Dondo.
"	"	Boedong	"	"	"	"	"	de Salo Koromana.
"	"	Kawarang	"	"	"	"	"	aan de ladangs Kawarang.
"	"	Karossa	"	"	"	"	"	Bengaoeloe.
"	"	Koema	"	"	"	"	"	Tenambo.
"	"	Madjene	"	"	"	"	"	Salo LO.
"	"	Lariang	"	"	"	"	"	Banggaiba.
"	"	Padonga	"	"	"	"	"	Padonga.
"	"	Tike	"	"	"	"	"	Loere Balo.
"	"	Pasangkajoe	"	"	"	"	"	Tinoka.
"	"	Pangian	"	"	"	"	"	Naro.
"	"	Masanga	"	"	"	"	"	ladangs Masanga.

Daar waar bamboe groeit zyn de bergbewoners zeer bedreven in het vervaardigen en bedienen van vlotten en hiermede zyn de rivieren aanzienlyk verder bevaarbaar.

De bovengenoemde rivieren zyn niet overbrugd en van de monding tot aan de vermelde plaatsen ondoorwaadbaar, behalve de Salo Kaloekoe naby Tasioe.

Waar langs deze rivieren kampongs liggen zyn ook prauwtjes voor het overzetten verkrygbaar. Verscheidene bako-bako riviertjes zyn alleen by laag water doorwaadbaar, doch zyn of worden overbrugd.

De rivieren vormen dus hindernissen van belang en by een actie in deze streken is het snel verzamelen en buiten bereik van den tegenstander brengen van alle vaartuigen van het meeste belang.

e. Wegen en paden.

Zie hieromtrent de genoemde kaarten en boeken. Voor de kust en de aan

de rivieren gelegen plaatsen zyn de wegen van minder belang, ook al waren de wegen hier voor alle vervoer geschikt, dan zou de afvoertoch over water plaats hebben.

Voor de onderafdeelingshoofdplaats zou een betere verbinding over land echter wel gewenscht zyn, in die richting wordt dan ook gewerkt door het verbeteren van het paardenpad van de grens Madjene tot aan de kampong Pasabo. Deze weg kan eind 1922 geschikt zyn voor autoverkeer. Het moeilikste werk komt echter dan nog; reeds herhaaldelyk is er met het aanleggen van een verbinding tusschen Pasabo en Mamoedjoe begonnen, doch verder dan tot een slecht paardenpad heeft men het niet gebracht. ~~In 1922~~ In 1922 zal nu door een deskundige een tracé worden gezocht, waarschijnlijk zal de loop der Karema en die der Tapalanrivier moeten worden gevolgd.

Een andere belangryke verbindingsweg is die van Mamoedjoe over Lombang-Lombang en Kean naar de onderafdeeling Pitoe Oeloe na Salo eenerzyds en anderzyds naar het vry woedselryke Galoempanggebied. Vooral by een eventueele bezetting van Mamoedjoe door een tegenstander zullen onze in het binnenland ageerende troepen aan deze wegen hunne byzondere aandacht moeten wyden.

In het jaar 1921 is hard aan het paardenpad naar Galoempang gewerkt, zoodat thans voor het eerst deze plaats te paard is kunnen worden bezocht.

In de paardenpaden zyn alle kleinere rivieren overbrugd; zoodat reeds gezegd zyn by de grootere overgangen voldoende overzetmidelen aanwezig.

f. Kampongs.

Zie de onder b. genoemde boeken.

Ten behoeve van den patrouillegang is in byna elke kampong een bivak geschikt voor legering van één of twee brigades.

De woningen in de kustkampongs zyn als regel voldoende ruim om één brigade te bergen. In het Galoempanggebied zyn de woningen zeer groot en bieden ruimte aan minstens twee brigades.

De woningen zyn echter over het algemeen zeer vuil en een nacht-

verblyf
*****

verblyf in de open lucht is meestal nog aanlokkelyker.

Kamponggranden komen zeer zelden voor, evenmin paggers tusschen de woningen onderling. Alleen wanneer de woningen onmiddellyk langs den weg liggen zyn zy door een pagger hiervan gescheiden.

g. Plantengroei.

Het hooggebergte in het binnenland is bedekt met oerbosschen, welke troepenbewegingen geheel onmogelyk maken, alleen kappende kan men zich met ongelooflyke moeite over korten afstand een doortocht banen. Wie in het oerbosch verdwaalt is als regel verloren. Ook de moerassen langs de kust leveren, vooral in den langdurigen regentyd, groote moeilykheden op voor troepenafdeelingen.

In het bergland van Galoempang en het heuvelterrein van Tapalang en Zuid-Mamoedjoe heeft de ladangbouw veel oerbosch in alang-alang doen veranderen.

h. Klimaat en moessons.

Zie de onder b. genoemde boeken.

II. BEVOLKING.

a. Afkomst, stam- en klasseindeeling.

Zie hieromtrent de onder Ib. genoemde boeken. (Hoofdstukken "Afkomst" en "Uiterlyk voorkomen en Geaardheid.").

b. Sterkte.

Zie bylage II.

c. Godsdienst.

Zie hieromtrent de onder Ib. genoemde boeken.

Vermelding verdient nog dat in het begin van dit jaar de Protestantse zending is begonnen met het zendingswerk in het Galoempanggebied. Een vyftal scholen zullen daartoe o.a. worden opgericht.

In Tapalang bestaat geen priesterraad, in Mamoedjoe wel. Hiervan was de Maradia vroeger voorzitter, een zeer ongewenschte toestand waar de zelfbestuurder als lid van de inheemsche rechtbank somtyds kennis moest nemen van geschillen, waarin hy als voorzitter van den priesterraad reeds had meegewerkt aan een uitspraak. Gelukkig is hieraan in 1920 een einde gemaakt, zeer tegen den zin van den Maradia, die

byzonder hebzuchtig is en zich hierdoor inkomsten zag ontgaan, inkomsten, welke in verband met de ongeoorloofde neiging om de priesterraad als vees- en boedelkamer te doen optreden, niet onaanzienlyk zullen zyn geweest.

d. Taal.

Zie de onder Ib. genoemde boeken.

e. Bewapening en vechtwyze.

De geweren en munitie zyn door de bevolking ingeleverd, zoodat deze alleen nog maar in het bezit van blanke wapens is.

De vechtwyze onderscheidt zich niet van die van andere Inlandsche stammen, de bevolking is zeer vreedzaam van aard, vechtpartyen komen zeer weinig voor.

f. Woningen en gebouwen.

Zie de onder Ib. genoemde boeken.

Omtrent het Galoempanggebied kan hieraan worden toegevoegd, dat de woningen zeer groot en op palen zyn gebouwd. Een houten trap voert naar een middengang, aan de weerszyden waarvan de kamertjes voor de verschillende huisgezinnen zich bevinden. Hoewel in de woningen gekookt wordt zyn geen gaten voor rookafvoer aanwezig. Evenmin zyn er lichtgaten.

De woningen van de hoofden verschillen weinig met die van de andere kampongbewoners. De Maradia van Mamoedjoe bewoont een niet meer gebruikte steenen Europeesche woning. De districtshoofden van Sempaga en Karossa hebben geheel van planken opgetrokken, houten huizen. In de Noordelyke streken hebben de meer gegoeden veel zink aangewend by het bouwenunner huizen.

g. Middelen van bestaan.

Zie de onder **Ib.** genoemde boeken.

Hieraan wordt het volgende toegevoegd.

Vooral in de laatste jaren wordt alle mogelyke moeite gedaan om de bevolking tot sawahbouw te brengen. Nieuwe sawahs worden in heeren dienst opengelegd en een vyftal mandoers helpt de bevolking by dezen

haar nog nieuwen aarbeid. Meer en meer wordt het nut van sawahbouw ingezien en men vindt thans sawahs in Tapalang, naby Mamoejoe, Bone-Bone, Ampelas, Kaboeloehan, Loemoe en in Galoempang. Toch is er nog terrein in overvloed voor dit doel beschikbaar en dient de sawahaanleg nog aanmerkelyk te worden uitgebreid.

Tegen de muizen- en wilde varkensplaag wordt met veel resultaat varkensvergif gebruikt.

De klappercultuur wordt steeds meer uitgebreid. Vooral de hooge coprapryzen in 1918 en 1919 hebben er toe meegewerkt nagenoeg iedereen klappers te doen planten. De grond is uitnemend geschikt voor deze cultuur, wat wel zeer gelukkig is, daar er van een plantverband zelden sprake is en de boomen maar lukraak worden geplant en het onderhoud heel veel te wenschen overlaat. Deze cultuur vereischt op dergelyke manier een minimum arbeid en draagt met de sagocultuur in niet geringe mate by tot de luiheid der bevolking. Van den sagoboom wordt gezegd dat hoe vuiler de aanplant, hoe weliger hy tiert.

De veeteelt neemt in de laatste jaren toe; vooral in de Noordelyke districten houden veel kampongbewoners één of meer sapis, terwyl enkele meer gegoeden er een groote veestapel op na houden.

De handel heeft de laatste jaren geleden doordat een geregelde afscheep der producten dikwyls niet mogelyk was. Maanden achtereen moesten de producten blyven liggen, omdat de K.P.M. stoomers by aankomst te Mamoejoe reeds volgeladen waren. Gelukkig is 1 Januari 1922 een veertiendaagsche verbinding ingesteld.

Thans worden behalve Mamoejoe ook Sempaga en Karossa geregeld door de K.P.M. bezocht, terwyl by voldoende lading ook Pasangkajoe, Lariang en andere plaatsjes worden aangedaan.

Inners der In- en Uitvoerrechten zyn geplaatst te Mamoejoe, Sempaga, Boedong-Boedong en Karossa.

Naby de monding der Salo Mamoejoe is een vry groote steenen boomloods gebouwd.

Andere dan de overal elders op Celebes in gebruik zynde maten en gewichten werden niet gebezigt.

Het meest gewilde betaalmiddel is de ryksdaalder en voor kleinere bedragen de oude compagniesduit, met de inwisseling waarvan is begonnen.

Aan de jacht wordt weinig gedaan, hoewel er wild genoeg is. Herten en wilde varkens komen zeer veelvuldig voor, terwyl de rivieren onveilig worden gemaakt door de krokodillen, welke monsters maandelijks eenige slachtoffers maken.

De gemakkelijheid waarmee de bevolking door de klapper- en sagocultuur in haar levensonderhoud kan voorzien heeft afbreuk gedaan aan de visschery.

Meermalen wordt niet meer visch gevangen dan voor eigen gebruik noodig en vindt men het naar de passer brengen van de visch nog te veel moeite.

Hoewel de aanwezigheid van steenkolen en goud reeds lang is aangetoond, is met de exploitatie nog niet begonnen. De Nederlandsch Koloniale Petroleum Maatschappij is thans tusschen Lariang en Boedong-Boeding bezig met mynbouwkundige opsporingen.

Zie verder bylage III.

h. Gezondheidstoestand.

Zie de onder Ib. genoemde boeken.

De gezondheidstoestand laat nog veel te wenschen over, al is er verbetering te bespeuren. In Mamoedjoe is in 1920 een flinke ziekenzaal opgericht, welke in Maart 1922 van steenen wanden is voorzien, een werk dat zeer weinig heeft gekost, omdat te Mamoedjoe roode baksteen en kalk in heeredienst werden vervaardigd. Er is plaats voor 24 patiënten en van de gratis behandeling en verpleging wordt druk gebruik gemaakt. Verder behandelt de Officier van Gezondheid, tevens belast met den B.G.D., gemiddeld maandelijks een 1000 patiënten op de polikliniek. Te Galoempang, Pasangkajoe, Boedong-Boedong, en Tapalang zyn ziekenverplegers werkzaam. Hoewel de formatie twee vaccinateurs toelaat heeft de Opziener der Vaccine de laatste jaren er slechts één ter beschikking gehad. Voor een ontzaglyk groot ressort als Mamoedjoe is dit te weinig. Gelukkig zyn de laatste jaren geen

pokkengevallen

*****

pokkegevallen meer voorgekomen, evenmin andere besmettelijke ziekten, uitgezonderd dan de griep, welke onder de bevolking zeer vele slachtoffers heeft gemaakt.

De meest voorkomende ziekten zyn malaria, bronchitis en dysenterie. Het laatste jaar zyn veel personen behandeld tegen de framboesia, zoodat het aantal aan deze ziekte lydende personen aanmerkelijk is afgenomen. Geslachtsziekten komen zeer weinig voor.

1. Onderwys.

Het onderwys is de laatste jaren byzonder vooruitgegaan. In December 1921 is de landsschapsschool te Mamoejoe geconverteerd in een Gouvernementsschool en thans een Inlandsche school 2de klasse.

Volksschooltjes zyn thans opgericht te Tapalang, Sempaga, Boedong-Boedong, Karossa, Pasangkajoe en Galoempang, terwyl de Protestantsche zending in begin 1922 is begonnen met de oprichting van schooltjes in het Galoempanggebied, voorloopig te Pabetengan en Tambing-Tambing. De bevolking voelt zeer veel voor dit onderwys en tal van kampongs hebben om oprichting van scholen verzocht. De grootste moeilykheid is geschikte leerkrachten te vinden. Waar een school bestaat is een schoolfonds gevormd waarvoor de bevolking 10% boven de verschuldigde sima betaalt.

III. VOORTBRUENGSIELEN.

a. Uit het dierenryk.

Zie bylage IV.

b. Uit het plantenryk.

Zie bylage IV.

IV. TRANSPORTMIDDELEN.

a. Te land.

Zie bylage IV.

b. Te water.

Zie bylage IV.

V. BESTUUR.

a. Algemeene inrichting.

Zie de onder Ib. genoemde boeken.

Hieraan
*****

Hieraan wordt nog het volgende toegevoegd.

De leden van den Hadat (lands grooten) worden door den Gouverneur benoemd, de districtshoofden door het Zelfbestuur na de ^{wisekk}versichte goedkeuring van den Gouverneur, de hoofden en onderhoofden van kampongs door het betrokken districtsbestuur na goedkeuring door het onderafdeelingshoofd.

Kiesgerechtigd zyn:

- a. voor de verkiezing van lands grooten: zelfbestuurders, lands grooten en zoodanige andere waardigheidsbekleeders als volgens de adatinstellingen daartoe bevoegd zyn;
- b. voor de verkiezing van leden van districtsbesturen, v.z.n. die ambten niet bekleed worden door lands grooten: de leden van de betrokken districtsbesturen en kampongbesturen;
- c. voor de verkiezing van leden van kampongbesturen, v.z. die ambten niet bekleed worden door lands grooten: de volwassen mannelyke leden van de betrokken adatgemeenschap.

Zie voorts het "Reglement op de benoeming, het ontslag en de verkiezing van hoofden in de zelfbesturende Landschappen van het gewest Celebes en Onderhoorigheden" dd. 8 April 1921.

b. Belasting.

De landschaps onderhoorigen zyn voor hun bezit belastingplichtig en betalen aan z.g. sima assaparang atoewong een minimum van f 2.- per jaar. De belasting is zeer billyk, voor een klapperboom, het meest voorkomende bezit, wordt b.v. in maximum f 0.15 geheven.

De kamponghoofden innen de belasting en genieten een collecteloon van $\frac{1}{8}$ % der geinde gelden.

Van de uitgevoerde boschproducten wordt de z.g. soesoeng romang betaald, een belasting van 5% der waarde.

De Maradia van Mamoejoe heeft een tractement van f 200 per maand, die van Tapalang f 60.-; de districtshoofden hebben tractementen tusschen f 25.- en f 60.- per maand. Alle tractementen zyn tydelyk verhoogd met een duurtetoeslag, de helft van dien, thans toegekend aan Gouvernementsdienaren.

c. Rechtswezen.

De uitoefening der rechtspraak is opgedragen aan het onderafdeelingshoofd als alleensprekend rechter en aan de inheemsche rechtbanken. Zie hieromtrent "Regeling der rechtspleging in de zelfbesturende landschappen".

De bevolking van Mamoeedjoe is zeer weinig crimineel van aanleg. De Inheemsche Rechtbank heeft per jaar gemiddeld niet meer dan een twaalfstal zaken meestal zeer uiteenlopend van aard, te behandelen. Van bepaald veel voorkomende delicten kan dan ook niet worden gesproken.

Voorwat betreft de vroeger veel voorkomende delicten en de daarvoor opgelegde straffen zie de onder Ib. genoemde boeken.

VI. POLITIEKE TOESTAND.

a. Inwendige toestand.

De politieke toestand van de onderafdeeling is zeer gunstig te noemen; toch zou het niet aan te bevelen zijn tot een vermindering van de troepensterkte over te gaan. Het patrouillegebied is zoo ontzaglyk uitgestrekt, dat een sterkte van vier brigades minstens noodig is om het geheele gebied intensief af te patrouilleeren. De namen van de tegenwoordige vorsten en districtshoofden zijn de volgende:

Mamoeedjoe.

Djalaloe Amana Inda	Maradia.
Djaroepi Daeng Maraoni (Baligao)districtshoofd van Kaloekeo.	
Paba Daeng Palewa (Pabitjara) . . . " . . . "	Mamoeedjoe.
Maladjari Daena Linra (Poeena Tabone-bone) " . " "	Simboro.
Atjo (Poeena Tokasiwa) . . . . . " " "	Bamboe.
Haroena rasid (Pattara Poera) . . . " " "	Sempaga.
Siroe Daena Matjerenaï . . . . . " " "	Boedong-Boedong.
Amana Atjo . . . . . " " "	Loemoe.
Kakana Sompé . . . . . " " "	Taloedoe.
Oewana Binti. . . . . " " "	Karossa.
Patana Langi . . . . . " " "	Lariang.
	Tapalang.
Boestari Patana Lantang	Maradia.

Paloese (Baligao) districtshoofd van Doengkait.

Bali Ada (Poenggawa Dajangina) " " Galoeng.

Aboe Bakar Poea Rattie (Poenggawa Grobatoe) districtshoofd van Tapalang.

De Maradia van Mamoejoe heeft door jarenlangen omgang met Europeanen enkele Westersche ideeën overgenomen en een uiterlyke beschaving verkregen, welke hem een meerderheid geeft boven zyn rasgenooten.

De districtshoofden hebben geen of slechts zeer weinig begrip van de verantwoordelykheid hunner betrekking. Wat hun werk betreft zyn de Baligao en de Pattara Poera de besten; zy zyn echter te veel handelaar dat de handelsbelangen nu en dan hun ambtsplichten niet zouden verdringen.

Van de ouderen van dagen, de Pabitjara, Poekna Tobone-bone, Patana Langi en Oevana Binti, gaat zeer weinig meer uit. Zy hebben echter het meeste gezag over de bevolking. De laatste mag genoemd worden als de stichter van Karossa.

b. Verhouding tot de omliggende ryken.

De beide Maradias zyn verwant aan de meeste andere vorsten in de Mandharstaten.

VII. Verhouding tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Zie de onder Ib. genoemde boeken onder het hoofdstuk "Geschiedenis". Mede wordt naar genoemde boeken verwezen voor wat betreft de volksgebruiken en het grondbezit.

Gerandpleegde bronnen.

De onder Ib. genoemde boeken.

Mamoejoe, 31 Maart 1922.

De Kapitein der Infanterie,

(w.g.) M.E.A. van Goor.

~~Voor eensluidend afschrift:~~

~~De *ind.* Gouvernements Secretaris,~~

727-3

Archiefs.

Dae.3

M Militaire memorie van de onderafdeling MAMOEDJOE

1929

ARD. CULT. EN PHYS. ANTHROPOLOGIE
VAN HET
KON. INSTITUUT VOOR DE TROPEN

1. Bijsluit de-filook van de Militaire geschiedenis voor de petrouille

2. De petrouille van de

partij van de verzetpartij.

3. De verschillende verzetsleiders.

In de onderafdeeling Mamoejoe leedt alleen de vroege verzets-leider patana gema verblijf. Hij gebrag sich uitstend, in verslag jaar overleed de vroege verzetsleider Sirou Sawa gema rinal op zijn terugkeer van gema naar Mamoejoe. Hij was gebrag een 18 tal jaren vertoon als districtshoofd tevens lid van het gema van het landchap gema. Hij werd opgevoerd door zijn zoon gema. Overigens geen bijzonderheden.

IV. Kort begrip van de huidige politieke toestand.

A. Administratieve indeling.

B. De hoofden en hun familie betrekkingen.

Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
Bekend, geen bijzonderheden.
In verslag jaar vroege ontelg patana Langi, districtshoofd van Larlang.
Poestari, Maradia van het land schap Tapalang.

Dae.3
M

AV-3

Afschrift.

Mamoedjoe 1929
Mbl. mem.

XIII-010

- I. Beknopt overzicht van de militaire geschiedenis voor de patrouille actie.
- a. De patrouille actie
- b. De wereldlijke verzetsleiders.
- c. De geestelijke verzetsleiders.
- II. Ethnografische bijzonderheden.
- a. volksaard.
- b. Volksgeloof.
- c. Huizen en gebouwen.
- d. Taal
- III. Stam en klasse indeeling.
- a. Omgang met en titulatuur van inheemsche hoofden.
- IV. Kort begrip van den huidige politieken toestand.
- a. Administratieve indeeling.
- b. De hoofden en hun familie betrekkingen.

Als bekend gesteld in de Memorie Hoorweg.

Bekend, geen bijzonderheden te vermelden.

In de onderafdeeling Mamoedjoe houdt alleen de vroegere verzetsleider Patana Bone verblijf. Hij gedraagt zich uitstekend. In verslag jaar overleed de vroegere verzetsleider Siroe Daenna Matje-rinal op zijn terugkeer van Mekka naar Mamoedjoe. Hij was gedurende een 15 tal jaren werkzaam als districtshoofd tevens lid van het zelfbestuur van het landschap Mamoedjoe en werd opgevolgd door zyn zoon Tamaoni. Overigens geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

Bekend, geen bijzonderheden.

In verslag jaar vroegen ontslag: patana Langi, districtshoofd van Lariang.

Boestari, Maradia van het landschap Tapalang.

Bedoelde

Bedoelde ontslag aanvragen werden ingewilligd, opvolgers zijn nog niet verkozen.

In verslag jaar werden wegens fysieke ongeschiktheid ontslagen:

Amana Atjo, districtshoofd van Loemoe, hij werd opgevolgd door zijn zoon Panda.

Het districtshoofd van Talcedoe, Pababari, verzocht in Loemoe tot districtshoofd te worden benoemd. Van bestuurszijde werd dit tegen gegaan, aangezien zijn benoeming al daar uit een bestuurs oogpunt minder gewenscht werd geacht. Het tegenwoordige districtshoofd werd met algemeene stemmen verkozen.

Het districtshoofd van Boedoeng Boedoeng overleed op de terugreis van Mekka, hij werd opgevolgd door zijn zoon Tamaoni.

De verkiezing van Noeroeddin tot districtshoofd van het district Mamoedjoe werd goedgekeurd; waar zijn afkomst onvoldoende werd geacht werd hij niet tot zelfbestuurslid benoemd; deze plaats blijft voorloopig vacant, aangezien geen zelfbestuurslid kon worden gevonden dat voldoende ontwikkeling had, om ook als districtshoofd te kunnen optreden.

b. De voornaamste wetgeleerden en theologen.

De meest invloedrijke geestelijke is de "Imam Lapeo", afkomstig uit Madjene en aldaar ook woonachtig. Hij bereist periodiek de landschappen Tapalang en Mamoedjoe, waar de bevolking in groote getale opkomt, om naar zijn woorden te luisteren.

Imam Lapeo staat vijandig tegenover Mohammedia. Bepaalde volgelingen heeft hij niet. Zijn invloed

op de bevolking is groot. Hij is loyaal
tegenover het bestuur.

c. Extremisme en nationalisme. politieke vereenigingen bestaan in de onder-
afdeeling niet.

d. Bronnen.

Eigen waarneming, besprekingen met hoofden,
inlichtingen van patr. comdtn.

(wg.)

Voor eensluidend afschrift:

De fd. Gouvernements Secretaris,

V-1-3

Manoedjoe, 1929.
Nul mens.

XIII-12

Afschrift.

Ethnografische bijzonderheden.

a. Volksaard.

districtshoofd van Sempaga onder toezicht
 gesteld van een Christen watriepolitie,
 waarbij de Onderdanigheidsteekend, dat het
 district (Vrijmoedigheid, (ja district) thans
 geen eigen Gesloten, hoofd. Zie Memorie Hoorweg
Gezellig Tegemoetkomend, (blz: 81.
 Evenals op Vertrouwend, vindt men het betalen
 van belasting Afwijzend, vanwege plicht; van
 van een Houding tegenover vreemdelingen: ter
 is zeer tegemoetkomend en tegen overig achter-
 Europeanen eerbiedig. De welke achterstand
 Vreemdelingen worden nagenoeg niet aange-
 troffen; alleen hebben in den loop der jaren
 zich hier een vijftig tal Chineezers en
 Arabieren gevestigd, die op uitgebreide schaal
 handel drijven in boschproducten (Rottan en
 damar).

Houding tegenover Eur. bestuursambtenaren:

De houding tegenover bestuursambtenaren
 is zeer eerbiedig, zonder echter in slaafschheid
 te ontaarden.
 Enkele districtshoofden brengen, zoowel
 op tournees als op hoofden vergaderingen
 zij het ook op bescheiden manier, hunne
 meening naar voren.
Gezindheid tegenover anders denkenden op
 godsdienstig gebied.

Sedert 1921 werkt in het district Galoem-
 pang van deze onderafdeeling de Gereformeerde
 zending.
 Van tegen werking van Moh. zijde is niets merk-
 baar. Veiligheidshalve is het district Galoempan-
 dat vóór 1921 ressorteerde onder het streng Moh.
 districtshoofd

districtshoofd van Sempaga onder toezicht gesteld van een Christen mantriëpolitie, waarbij moge worden aangeteekend, dat het district Galoempang (Toradja district) thans geen eigen districtshoofd kent. arsambtenaar
Gewilligheid betalen van belasting. en hier

Evenals overal elders vindt men het betalen van belasting een onaangenaam plicht; men wordt van een bepaalde omwil tot betalen is echter geen sprake; de jaarlijksche belasting achterstapd bedraagt max. 4% welke achterstand in hoofdzaak is toe te schrijven aan de van lieden met kleine aanelagen, waaronder nog zeer vele zwervers. het gebergte heeft voor een
Verrichten van heeredienst: de heerediensten

Er moet 3 dagen per maand heeredienst worden verricht. In de poesatijd en gedurende het zaaien en oogsten der padië wordt geen heeredienst verricht, zoodat max. per jaar 30 dagen moet worden gewerkt.

Het toezicht op het uitkomen der heeredienstplichtigen is zeer gebrekkig. Zulks is toe te schrijven aan den grooten afstand, waarop de kampongs van elkaar gelegen zijn, zoodat het districtshoofd voortdurend op tournee zou moeten zijn, om het uitkomen der heeredienstplichtigen te kunnen controleren. te bewaken zijn, ten einde voor het

In hoofdzaak wordt de heeredienst verricht door bewoners der strandkampongs. Practisch gesproken verrichten de bewoners in het binnenland geen heeredienst. Deze in de bergbewoners maken ladangs en wonen zeer verspreid, zoodat het voor het kamponghoofd

nagenoeg ondoenlijk is, de menschen op te roepen.

Staat geen padde te velden, dan zoeken "de roofbouwers" rottan en is toezicht op hen uitgesloten. Voor den bestuursambtenaar brengt dit groote moeilijkheden mede en hier in zou alleen dan verbetering kunnen worden gebracht indien de bevolking in kampongs werd verzameld.

Waar het echter de wensch van den Gouverneur is, dat hierop niet de minste dwang wordt uitgeoefend, moet van een samenbrengen van de bevolking in kampongs worden afgezien.

Het gaan wonen in het gebergte heeft voor een groot deel ten doel zich aan de heerendiensten te onttrekken.

Het gevolg hiervan is, dat bij het streng optreden t.a.v. het verrichten van heerendienst de bevolking zich voor een deel naar het gebergte verplaatst.

De afkoopsom van heerendienst is voor 1929 vastgesteld op f 10.- per hoofd.

Hiervan wordt in deze onderafdeeling slechts een spaarzaam gebruik gemaakt; in hoofdzaak koopt alleen een deel der bewoners uit de strandkampongs af, aangezien de overige bewoners aanvoelen, dat zij slecht of zeer moeilijk te bereiken zijn, ten einde voor het verrichten van heerendienst te worden opgeroepen en afkoop voor hen dus schade is.

Criminaliteit:

Deze is hier zeer gering te noemen. In de laatste 10 jaren werden 125 misdrijven gerapporteerd in hoofdzaak diefstal (geen vee

diefstal

b. Volksgeloof.

c. Ruizen en gebouwen.

diefstal) overspel, bloedschande en enkele moordgevallen, welke niet dan wel moeilijk kan hoewel in verband met de groote uitgestrekte heid van deze onderafdeeling en als gevolg daarvan de gebrekkige controle op hoofden ald wellicht een enkel misdrijf (niet zal worden gerapporteerd, is de criminaliteit zeer gering te noemen. Ingen hebben aan de voor- achter en

Fanatisme: zeer kleine openingen (vensters); De bevolking is lui en indolent; van fanatisme is geen sprake, geen deuren aanwezig.

Voortekens, enz.: Geene op de achterzijde Onheils- geluksdagen, wichelarij, onkwetstaarheid: geene. zijn met klapperboomen beplant. De Heilige plaatsen en graven zijn niet aanwezig. De bevolking is zeer lauw Mohamedaan; bedehuizen zijn er in de kampoengs armoedig en vervallen uit; alleen de moskeeën in de kampoengs Mambedjoe, Bambalamoto en Bambaïra maken een gunstige uitzondering. Dit is toe te schrijven aan de aanwezigheid van eenige, in bovengenoemde kampoengs wonende rijke Moh. handelaren. gemakkelijk zijn

meer in verband met het voorgaande zal het duidelijk zijn, dat er geen hadjimystiek is.

Ketterische en moderne richtingen: Geene. 98. Voorts moge worden verwezen naar het vermelde in de memorie Hoerweg bladzijde 84 e.v. maken.

Alle woningen in deze onderafdeeling zijn op 2 tot 4 M. hoog op palen gebouwd. De ruimten onder de woning dient tot bergplaats en is tevens kippenhok en geitenstal; deze ruimte onder de woning is niet omheind. Het kan door mij niet worden aangegeven. Een

a. Stap en klasse indeling.

2. Omgangswaarden enz.

b. Volksgeloof.

IV. Overig: a. Administratieve indeling.

d. Taal.

c. Ruizen en gebouwen.

Een woordenlijst van het Mamodjoesch is.
Een vaste trap, welke niet dan wel moeilijk
kan worden weggenomen geeft me de deur toegang
tot het eigenlijke huis.

e. Stap en klasse indeeling.

Normaal is de woonruimte niet onder verdeeld
in kamers, zulks is alleen het geval in de
huizen der aanzienlijken.

f. Omgangsvormen enz.

De woningen hebben aan de voor- achter en
zijanten zeer kleine openingen (vensters);
behalve de ingang aan de voorzijde van het
huis zijn overigens geen deuren aanwezig.

Als regel is de keuken aan de achterzijde
van het huis een weinig uitgebouwd. De erven
der woningen zijn met klapperboomen beplant.
De wanden der huizen bestaan voor het over-
grootste deel uit de bijeengebonden bladnerven

der roembia soms uit een sesakwad, terwijl
de wanden der huizen van de welgestelden
soms uit planken of zink bestaan. De dak-
bedekking is atap, een enkele maal zink.

De vloer der huizen bestaat of uit planken
of uit bamboe (gespleten). De wanden der
huizen zouden met haken gemakkelijk zijn
meer te halen.

IV. Kortbegrip enz.

a. Administratieve indeeling.

d. Taal.

Hiervoor moge worden verwezen naar hetgeen
vermeld in de memorie Hoorweg, bladzijde 98.
Aangetekend moge worden, dat men met Boegi-
neesch zich voldoende verstaanbaar kan maken.
Leerboekjes voor het Boegineesch zijn in
den handel verkrijgbaar. Deze boekjes worden
alhier op de volksscholen gebruikt.
Een bepaalde methode voor het aanleeren van
het in Mamodjoe gesproken dialect kan door
mij niet worden aangegeven.

Een woordenlijst van het Mamoejoesch is
Poe Ena Galoeng, Baligace, Poe Ena To Kasihah,
reeds in bewerking.
Pabitjara, Poe Ena To Bone-bone en Poe Ena Pupa.

e. Stam en klasse indeeling. Hiervoor moge worden verwezen naar hetgeen
den vermeld in de memorie Hoorweg bladzijde 81
in t/m 84 waarbij wordt opgemerkt dat zoowel
en slavernij als pandelingschap niet meer
die bestaan.

f. Omgangsvormen enz.

Betreffende de omgangsvormen met de lands-
van grooten en hoofden zijn geen bijzonderheden
in te vermelden. Appen vorst de Karadia met
de Geestelijken hebben zeer weinig invloed, zoo-
dat deze gevoegelijk buiten beschouwing kun-
nen blijven. Voorts moge worden verwezen
get naar hetgeen vermeld in de memorie Hoorweg
voe bladzijde 117 e.v.
vermeld in de memorie Hoorweg op bladzijde 117
e.v.

IV. Kortbegrip enz.

a. Administratieve indeeling.

b. De hoofden en hunne familie-
betrekkingen.

De onderafdeeling Mamoejoe is onder-
verdeeld in twee landschappen n.l. Mamoejoe
en Tapalang.
De beide landschappen zijn onderverdeeld in
districten (adatgemeenschappen) t.w.
A. het landschap Mamoejoe is onder verdeeld
in de, van Noord naar Zuid hieronder
aangegeven districten: Lariang, Karossa, Boedoeng-boedoeng, Loemoe,
Sempaga, Kaloekoe, Bamboe, Mamoejoe, Sim-
boro en Taloeoe. Deze districten staan
onder het bestuur van een districts hoofd.
De districts hoofden van Boedoeng-boedoeng,
Kaloekoe, Bamboe, Mamoejoe, Simboro en
Taloeoe zijn tevens hadatslid resp. wel
worden titel van:
inleent en trecken zich van hun Poe Ena

niets aan. Praktisch gesproken is dit zelf. Poe Ena Baloeng, Baligace, Poe Ena To Kasiwah, bestuur een groote fictie; zonder den con- Pabitjara, Poe Ena Ta Bone-bone en Poe Ena Pepa, troleur en de bezetting zou een jaarboek ont- B. Landschap Tapalang onder bestuur van staan als voorheen.

den Maradia van Tapalang, is onderverdeeld de Maradia van Mamoejoe is een z.g. Ver- in drie districten n.l. Orabatoe, Galoeng licht een, die er prat op gaat veel voor de en Doengkait ieder onder bestuur van een bevoegd te doen.

districtshoofd. Vernoemde drie districtshoof- Als goede districtshoofden zijn alleen den zijn tevens hadatsleden met den titel te noemen die van Sompaga, Baligace en van resp. Poenggawa, Poenggawa en Baligace. Mamoejoe. Voor de familie relaties moet in beide landschappen vormt de Maradia met worden vermeld naar bijgevoegde staatsreken. de hadatsleden het z.g. zelfbestuur.

Zoowel de Maradia van Mamoejoe als die van

Tapalang hebben de z.g.: Korte verklaring plaats. Opgelast door dit door het bestuur geteekend.

toegestaan, zamenzien de betrekking van Voorts moge worden verwezen naar het geen districtshoofd slecht wordt bevoegd, als vermeld in de memorie Hoorweg op bladzijde 117 verloopende tusschen 1880 - en 1881 - 1882 e.v.

Voorts moge worden verwezen naar de

soort van den Maradia van Mamoejoe, welke is

De pacificatie heeft een einde gemaakt aan

de hier heerschende toestanden, waar roof en moord aan de orde van den dag waren. Als vaststaand mag dan ook worden aangenomen, dat de geordende toestand, welke dank zij ons ingrijpen, na 1907 is ontstaan o.m. een einde maakte aan tal van inkomsten der hoofden; inkomsten welke veelal alleen door macht en geweld werden verkregen.

Dank zij de slechte verbinding met de Vrees voor de machtige hand der "Compania" oorlogende onderverdelingen (over land alleen kan hier als eenige oorzaak worden genoemd, per paard te bereyken en dit nog zeer moeilijk) dat thans de hoofden alle min of meer in onze is van politieke stroomingen nog niets lijn werken. Over het algemeen gaat er zeer merkbaar. De verschillende politieke aand- weinig van de hoofden uit, zij zijn lui en verslagen van Galesen doen echter zien, dat indolent en trokken zich van hun zelfbestuur

niets

b. De hoofden en hunne familie-
betrekkingen.

c. Wetgeleerde en theologen.

d. Extremisme en nationalisme.

niets aan. Praktisch gesproken is dit zelfbestuur een groote fictie; zonder den controleur en de bezetting zou een janboel ontstaan als voorheen.

De Maradia van Mamoejoe is een z.g. verlicht man, die er prat op gaat veel voor de bevolking te doen.

Als goede districtshoofden zijn alleen te noemen die van Sempaga, Kaloekoe en Mamoejoe. Voor de familie relaties moge worden verwezen naar bijgevoegde stamboomen.

Hoewel het den districtshoofden verboden is, handel te drijven, heeft zulke toch plaats. Oogluikend wordt dit door het bestuur toegestaan, aangezien de betrekking van districtshoofd slecht wordt bezoldigd, n.l. varierende tusschen f 30.- en f 60.- 'smaands.

Voorts moge worden medegedeeld dat de zoon van den Maradia van Mamoejoe gehuwd is met de dochter van den rijksten handelaar uit deze onderafdeeling, een huwelijk met een vrouw ver beneden zijn stand.

In hoeverre de Maradia van Mamoejoe persoonlijk uit dit huwelijk voordeelen trekt, is mij nog niet bekend.

c. Wetgeleerde en theologen. Geene.

d. Extreemisme en nationalisme. Dank zij de slechte verbinding met de omliggende onderafdeelingen (over land alleen per paard te bereiken en dit nog zeer moeilyk) is van politieke stromingen nog niets merkbaar. De verschillende politieke maandverslagen van Celebes doen echter zien, dat

de actie, uitgaande van Makassar, zich meer en meer uitbreidt en met den aanleg van wegen zal op den duur ook Mamoedjoe wel worden bereikt. In hoeverre verschillende propagan- disten invloed zullen krijgen, is mij uit den aard der zaak niet bekend, terwijl een bepaald oordeel hierover niet kan worden uitgesproken.

V. Bronnen.

Memorie Hoerweg 1907, overigens uit eigen waarneming....

Mamoedjoe, den 20sten Maart 1929.

De Det. Comdt.

(wg.)

Pulastika

~~voor eensluidend afschrift:~~

~~De fd. Gouvernements Secretaris,~~

3. Een en hunne familie betrekkingen.

In verlagje r overloerd a eentennote van den stadjet zelfbes ardey van de bedjoe. Na eenige maanden was de familie met een vrouw van niet aanly ken bloede een inlyve onder politie ke betoekenis.

Ingande 1 Januari 1934 was het districtshoofd van Maroedoe, tevens lid van het zelfbestuur, wegens hergeen ongerde ontelagen in syn viente werd verkozen beoel achman te beoedjoe soon van het boven beoeld districtshoofd.

romisme en nationalisme.

De verhoogd actie van Mohamad in de aanrenzend ond raderling hadjere strekte sich niet uit tot de onderafdeeling Maroedjoe. Op gudedienstke gebied is en hier soon beoelend. Van afscheffing van den eembajant ljoen a dat wesen men niets te weten. In de grote karpooing kerpaga waren, nadat bericht was ontvangen dat een leider van kama dia kerpaga zou beoeken sije huizen voorzien van een euidelyk gescheverplakent, wa rin werd behand gesteld dat een alle lieden lid synde van koma radia, de toegang tot het huis moe warden geweigerd. In band w n het streng Mohamedanische en invloedryke districtshoofd van kerpaga is a n dit kerdit e protest niet vreemd.

Overigens syn uit de onderafdeeling Maroedjoe, noch op politiek, noch op politioneel gebied byzandsheden te vermeld n.

De detachements commandant.

NS _____

H-f-3

M. Mamoejoe
1931.
Milit. enem.

24
XIII-241

VERKLING MILITAIRE MOEDIE VAN DE OUD-RAAD LING MAMOEJOE AL...
BY DE SCHRYVER VAN DE GEFES ELEN MILITAI...
AN DO DE/ 29 oktober 1929 No 2319.

IV b.
Hoofden en hunne familie betrekkingen.

In verlegje r over de d e eententete
van der studie zelfbes. erker; van
de beejoe. De eenige beanden...
... met een vrouw van niet te lly
ken bloed. en inselvs onder politie
ke betrekkinge.

Ingeude 1 Januari 1931 was het die
tristaloofd van alrebe, bevens lid
van het zelfbesluis, negens kroegen en
derder ontelagen; in syn wieske werd
verkozen hderl admer te libowjoe
son van het boven bedoeld district
hoofd.

Extremisme en nationalisme.

De verhoogde actie van Nohansia in de
aanrenzende ond rade ling beejere
strecte sich niet uit tot de onderafde
ling Mamoejoe. Op gudedienstige gebied
is en hier zeer bekend. Van afsche
ling van den sonbejere ljoen at wenske
men niet te weten. In de gret ka
poen; sepage waren, nadat bericht was
ontvangen dat een leider van Nohans
die sepage zou bezoeken alle huizen
voorzien van een duidelyk geschreeven
plakkaat, wa rin werd bekend gesteld
dat aan alle lieden lid synde van che
radia, de toegang tot het huis niet wor
den geweigerd. In hand van het streng
Nohansdanche en invloedryke district
hoofd van sepage is a n dit kwadde
protest niet vreesd.

Overigens syn uit de onderafdoeling
Mamoejoe, noch op politiek, noch op
politieeel gebied bysonderheden te
vermeld n.

De detachements commandant,

N.S.